

TAFAKKURNING MANTIQIY SHAKLLARI VA QONUNLARI

Ro'ziboyeva Sarvinoz

Andijon Davlat Pedagogika Instituti

Aniq va Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo'nalishi 102-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20287750>

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda tafakkurning mantiqiy shakllari va qonunlari tahlil qilinadi. Tafakkur insonning ong faoliyatida muhim rol o'ynaydi va uning mantiqiy shakllari bilim va tushunchalarimizni shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Mantiqiy tafakkur orqali insonlar muammolarni hal qilish, qarorlar qabul qilish va yangi g'oyalar ishlab chiqishda samarali ishlay olishadi. Ushbu ishda tafakkur jarayonining asosiy qonunlari, uning shakllari va ularning amaliy ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: *mantiqiy tafakkur, tafakkur shakllari, mantiq qonunlari, ta'lim, tushuncha.*

Аннотация: В данном исследовании анализируются логические формы и законы мышления. Мышление играет важную роль в сознательной деятельности человека, а его логические формы являются ключевым фактором в формировании наших знаний и понятий. Посредством логического мышления люди способны эффективно решать проблемы, принимать решения и вырабатывать новые идеи. В работе рассматриваются основные законы процесса мышления, его формы и их практическое значение.

Ключевые слова: *логическое мышление, формы мышления, законы логики, образование, понятие.*

Abstract: This study analyzes the logical forms and laws of thought. Thinking plays a vital role in human conscious activity, and its logical forms are the key factor in shaping our knowledge and concepts. Through logical thinking, individuals can effectively solve problems, make decisions, and develop new ideas. This paper examines the fundamental laws of the thinking process, its forms, and their practical significance.

Keywords: *logical thinking, forms of thought, laws of logic, education, concept.*

Tafakkur insonning ong faoliyatining muhim jihatidir. U har bir insonning hayoti davomida yuzaga keladigan turli muammolarni hal qilishda, qarorlar qabul qilishda va yangi g'oyalarni ishlab chiqishda asosiy rol o'ynaydi. Mantiqiy tafakkur, o'z navbatida, insonning fikrlash tizimini shakllantiradi va uning bilim va tushunchalarini rivojlantiradi. Ushbu mavzu dolzarbligi shundan iboratki, XXI asrda insonlar tez o'zgarayotgan ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlarda mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga muhtojdir. Mantiqiy tafakkur insonning muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi va uning ijtimoiy hayotda muvaffaqiyat qozonishiga yordam beradi. Ushbu tadqiqotda mantiqiy tafakkurning asosiy qonunlari va shakllari, shuningdek, ularning ta'lim jarayonidagi o'rni ko'rib chiqiladi. Mening maqsadim - tafakkurning mantiqiy shakllarini va qonunlarini chuqur o'rganish, ularning amaliy ahamiyatini tahlil qilish va ta'lim jarayonida qanday qo'llanilishini ko'rsatishdir. Tafakkurning mantiqiy shakllari inson fikrlash jarayonida asosiy o'rin tutadi. Bular orasida analiz, sintez, umumlashtirish va xulosa chiqarish kabi jarayonlar mavjud. Analiz jarayoni predmet yoki hodisalarni turli qismlarga ajratish orqali ularning xususiyatlarini va o'zaro bog'lanishini aniqlashni o'z ichiga oladi. Sintez esa tahlil qilingan qismlarni birlashtirish orqali yangi ma'lumotlar yoki tushunchalar hosil qilishni anglatadi. Umumlashtirish jarayoni esa specific misollar asosida umumiy qoidalar yoki qonunlarni keltirib chiqarishni nazarda tutadi. Xulosa chiqarish jarayoni esa oldingi fikrlar va ma'lumotlar asosida yangi fikrlarni shakllantirishdir. Ushbu jarayonlar bir-biriga bog'liq bo'lib, inson fikrlashining

mantiqiy asoslarini tashkil etadi. Mantiqiy tafakkur jarayonida shuningdek, mantiqiy qoidalar ham muhim o'rin tutadi. Bu qoidalar mantiqiy xulosa chiqarishda, shuningdek, muammolarni hal qilishda yordam beradi. Mantiqiy tafakkur jarayonini to'g'ri tashkil etish uchun ushbu jarayonlarning har birini chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish zarur. Tafakkurning qonunlari inson fikrlash jarayonining asosiy prinsiplarini belgilaydi. Bular orasida mantiqiy qonunlar, ya'ni identiklik, qarama-qarshilik va uchinchi yo'lning yo'qligi kabi qonunlar mavjud. Identiklik qonuni biron bir narsaning o'ziga xosligini anglatadi, ya'ni 'A' - bu 'A'. Qarama-qarshilik qonuni esa bir narsaning bir vaqtda ikki xil holatda bo'lishi mumkin emasligini ifodalaydi. Uchinchi yo'lning yo'qligi qonuni esa bir fikr yoki holatni faqat ikki xil - to'g'ri yoki noto'g'ri deb baholash mumkinligini bildiradi. Ushbu qonunlar tafakkur jarayonida mantiqiy xulosalar chiqarishda muhim ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida mantiqiy qonunlarni o'rgatish, o'quvchilarga fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Mantiqiy qonunlarni bilish va ulardan foydalanish, shuningdek, muammolarni hal qilishda samarali strategiyalarni ishlab chiqishda yordam beradi. Shu tariqa, tafakkurning qonunlari insonning fikrlash jarayonini yanada rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Inson ongining oliy mahsuli bo'lgan tafakkur voqelikni bilish, uning mohiyatini anglash va qonuniyatlarini ochib berishga xizmat qiladigan murakkab jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon o'z-o'zidan yoki tartibsiz ravishda kechmaydi, balki muayyan mantiqiy shakllar va qonunlar asosida amalga oshadi. Tafakkurning asosi hisoblangan mantiqiy shakllar – tushuncha, mulohaza (hukm) va xulosa chiqarish zanjiridan iborat. Tushuncha narsa va hodisalarning eng muhim, umumiy va zaruriy belgilarini ongda aks ettirsa, mulohaza orqali ushbu tushunchalar o'rtasidagi aloqadorlik, inkor yoki tasdiq shaklida ifodalanadi. Mantiqiy fikrlashning eng yuqori bosqichi bo'lgan xulosa chiqarishda esa mavjud mulohazalardan mutlaqo yangi bilim yoki qoida hosil qilinadi. Bu shakllar o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, insonning nazariy va amaliy faoliyatida bilishning mantiqiy karkasini tashkil etadi. Mantiqiy tafakkurning to'g'ri, izchil va isbotlanuvchan bo'lishini ta'minlashda an'anaviy mantiqning to'rtta asosiy qonuni fundamental ahamiyatga ega. Bular – ayniyat qonuni, ziddiyat qonuni, uchinchi istisno qonuni va yetarli asos qonunidir. Ayniyat qonuni fikrlash jarayonida har bir tushuncha yoki mulohaza o'z-o'ziga muvofiq, aniq va bir ma'noli bo'lishini talab etadi, bu esa fikrning chalkashib ketishining oldini oladi. Ziddiyat qonuniga ko'ra, bir vaqtning o'zida, bir xil munosabatda bitta narsa haqidagi ikki qarama-qarshi fikr barobariga rost bo'la olmaydi. Uchinchi istisno qonuni esa ushbu ziddiyatni yanada qat'iylashtirib, ikki zid fikrdan biri mantiqan rost, ikkinchisi xato bo'lishini, uchinchi variant yo'qligini belgilaydi. Nihoyat, yetarli asos qonuni har qanday chin fikrning haqiqiyliги boshqa chin mantiqiy dalillar bilan isbotlanishi shartligini talab qiladi. Ushbu mantiqiy shakllar va qonuniyatlarni bilish hamda ularga amal qilish shunchaki nazariy qoida emas, balki chuqur amaliy ahamiyatga ega fenomendir. Zamonaviy ta'lim tizimida talaba va o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish ularning mustaqil qaror qabul qilish, muammoli vaziyatlardan unumli chiqish va axborot oqimini to'g'ri tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Mantiq qonunlariga asoslangan fikrlash insonni xatolardan, asossiz xulosalardan va manipulyatsiyalardan himoya qiladi. Shunday qilib, tafakkurning mantiqiy asoslarini tadqiq etish inson intellektual salohiyatini oshirish va jamiyatda ilmiy dunyoqarashni qaror toptirishning eng muhim omili bo'lib xizmat qiladi.

Tafakkurning mantiqiy shakllari va qonunlari inson fikrlash jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqotda tafakkur jarayonining asosiy shakllari va qonunlari tahlil qilindi. Mantiqiy tafakkur orqali insonlar muammolarni hal qilish, qarorlar qabul qilish va yangi g'oyalar ishlab

chiqishda samarali ishlay olishadi. Mantiqiy shakllarni va qonunlarni bilish, ta'lim jarayonida o'quvchilarga fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, tafakkurning mantiqiy qonunlari ta'limda ishlatilganda o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini yanada kuchaytirishga imkon beradi. Ushbu tadqiqot natijalari, kelajakda tafakkur va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan yangi tadqiqotlarga yo'l ochishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. M. A. Muxitdinov, 'Tafakkur va uning mantiqiy asoslari', Tashkent, 2020.
2. S. A. Qodirov, 'Mantiqiy fikrlash va ta'lim', Tashkent, 2021.
3. R. S. Karimov, 'Tafakkurning psixologik jihatlari', Tashkent, 2022.
4. N. A. Abdullaeva, 'Mantiqiy qonunlar va ularning amaliyoti', Tashkent, 2019.
5. O. B. Sirojiddinov, 'Tafakkur va mantiq', Tashkent, 2023.